

O STROMECH V ULICÍCH

Kateřina Videnov (ed.)

O STROMECH V ULICÍCH

Kateřina
Vídenová (ed.)

© Arnika, 2022
© Kateřina Vídenová, 2022
Illustrations © Alexey Klyuykov, 2022
Graphic Layout © Jakub Samek, 2022

ISBN 978-80-87651-76-6

**O STROMECH V ULICÍCH
KNIHA ROZHovorŮ
Kateřina Vídenová (ed.)**

OBSAH

ÚVODNÍ SLOVO ● 9

ROZHOVORY

- Magdalena Maceková
O TĚPelném ostrově a chlazení města ● 10
- Ondřej Nečaský
O Územním plánování a jeho struktuře ● 16
- Martin Ander
O Legislativě u nás a v zahraničí ● 24
- Karel Kříž
O sítích a jejich kolizích se stromy ● 30
- Petra Kolínská
O Politice a novelách zákonů ● 40
- Michaela Pixová
O Rezortismu a dědictví minulosti ● 44
- Martin Vysoký
O švédských výsadbových systémech ● 48
- Jana Pyšková
O Krajinářské architektuře a profesní etice ● 58
- David Hora
O Záchraně i kácení stromů a o standardu pro stromořadí ● 66
- Josef Richtř
O Správcovství a nové strategii ● 76
- Ilona Vybíralová
O Menších obcích a plánování péče o stromy ● 82
- Vratislav Filler
O Dopravě a hlasech, které nejsou slyšet ● 88
- Jiří Sádlo
O Historii a umělém zamrznání času ● 98
- Milena Andrade Dneboská
O Památkové ochraně a zahušťování města ● 106

Karel Stibral
O Environmentálních souvislostech a divokosti v nás ● 114

Dominik Lang
O Umění a vzpomínání na dětství ● 120

Marcela Klemensová
O Aktivním občanství a nejkrásnějších alejích ● 128

Anna Hogenová
ROZHOVOR SE STROMEM ● 132

NÁVODY

- Jak zabránit neoprávněnému kácení stromů mimo les? – grafické znázornění ● 140
- Jak zabránit neoprávněnému kácení stromů mimo les? ● 142
- Kompensace ekologické újmy při kácení stromu ● 144
- Kde zjistit, jaká kácení nebo výsadby se připravují? ● 146
- Jak ovlivnit dokumenty týkající se zeleně? ● 148
- Jak postupovat, chci-li vysadit v ulici strom/stromořadí? ● 150
- Výsadba stromu ve vnitrobloku ● 152
- Jak se zapojit do péče o zeleně? ● 154
- Na co si dát pozor při koupi a sázení stromu? ● 156
- Strom jako součást modro-zelené infrastruktury měst ● 158

ÚVODNÍ SLOVO

Tato kniha je pokusem dát věci do kontextu. Problémem totiž není absence manuálů, jak správně sázet v ulicích stromy – sama jsem jich objevila celou řadu. Problémem je špatná nebo vůbec žádná zastřešující koncepce a nedostatek koordinace a komunikace. Sepsala jsem tedy skoro dvě desítky všemožných úhlů pohledu k dané problematice, ke každému vyzpovídala ochotného a kompetentního člověka a pokusila se všechny odpovědi propojit a kontextualizovat.

Můj pokus vznikl z pozorování společnosti ovládané na jedné straně až hrůzou z kácení stromů a na druhé až fetišistickým kupováním dalších a dalších aut. Z pozorování lidí, kteří milují stromy a vyžadují je ve svých městech všude, ovšem s výjimkou místa před jejich domem, na jejich parkovacím místě nebo v blízkosti jejich potrubí. Z pozorování podivné nemožnosti harmonizace snah lidí, kteří mají až překvapivě podobné, ne-li dokonce totožné cíle. Z pozorování plánování reforem a sepisování strategií do šuplíku. Z pozorování zákonů a regulací, ve kterých se pořádně vyzná jen ten, kdo je studuje tak dlouho, až opět zastarají. Můj pokus je tedy také holdem těm, které ani toto vše neodradilo a kteří se pokoušejí dál stromy a stromořadí do ulic dostávat. A nejen stromy, ale celé soustavy modro-zelené infrastruktury, jejichž cílem je přírodními způsoby zachytávat dešťovou vodu a v horkých měsících ulice ochlazovat. Pro města jsou navíc tyto krásné bytosti – jak stromy, tak odvážní lidé – asi jedinou nadějí na tlumení dopadů klimatické krize.

Technických řešení máme v dnešní době tolik, že překračují představivost všech našich předků. Ale stromy ve městech nepřibývají. Stromy mizí. Kde je nepřítel? Jsou to auta? Jsou to inženýrské sítě? Jsou to konzervativci a zpátečníci? Nebo spíše expanze liberálních svobod ad absurdum? Anebo posedlost ekonomickým růstem jako jedinou představitelnou budoucností?

Začíná hledání odpovědí osmnácti významných osobností a také můj pokus. Grafické reference v textu a návody na konci této knížky vám umožní porovnávat úhly pohledů na jednotlivé problematiky, směry řešení a kauzy.

S úctou
Kateřina Vídenová

Magdalena Maceková, vzděláním architektka, je v Nadaci Partnerství specialistkou na adaptace ve městech. Působila v programu Prostory, který do českého prostředí přenášel myšlenky architekta Jana Gehla a newyorské organizace Project for Public Spaces, a dnes pracuje v týmu Adaptterra. Jejím zájmem není jen životní prostředí, ale především kvalitní prostory pro lidi, což zahrnuje i přístup adaptující města na klimatickou krizi, neboli vrácení měst zpátky blíže k přírodě. Protože se v odpovědích dotkla nejen svého tématu chlazení města, ale i mnoha dalších souvislostí, zařazují její rozhovor jako první.

O TEPELNÉM OSTROVĚ A CHLAZENÍ MĚSTA

Magdalena Maceková

Nejúčinnějším adaptačním opatřením v boji proti klimatické změně uvnitř měst jsou stromy. Klimatizují ulice, redukuje tepelný ostrov. Díky nim se dá pobývat ve městě i v nejteplejších měsících. Co je to ten tepelný ostrov?

Je to jev známý už od doby, co se soustavně měří počasí, tedy zhruba 200 let: ve městech je tepleji než v jejich okolí. Způsobují to zpevněné povrchy a nedostatek vody a rozdíl může být až šest stupňů Celsia. Tepelný ostrov známe všichni pocitově – když je vedro, je nejlepší utéct někam k vodě, mimo město. Už ve starověkých Pompejích vidíme různá řešení, jak horku čelit. Dnes se ale k přirozenému přehřívání měst přidává zvyšování teploty dané klimatickými změnami a tento souběh znamená, že se tím už opravdu musíme zabývat.

Jak tedy tepelný ostrov vzniká?

Pevné povrchy, ze kterých je město postaveno, neumějí na rozdíl od přírodního prostředí dobře odrazet sluneční záření. Tepelné vlny se navíc odrážejí mezi svislými fasádami a vodorovnými silnicemi a chodníky, takže přebytečné teplo nemůže odejít. Pevné materiály teplo navíc výborně akumulují, takže jej vyzařují, když už na ně slunce nesvítí. Největší rozdíl mezi teplotou ve městě a mimo město je proto po západu slunce. Přírodní prostředí se ochladí, protože už tam sluneční svit nedopadá, a město začne sálat teplo, které celý den akumulovalo.

Co se s tím dá nebo nedá dělat?

Dobře umíme chladit interiéry. Klimatizace je relativně levné zařízení a interiéry vychladit zvládne, bohužel ale z neobnovitelných zdrojů. Ale co hůř, tím, že vychladíme interiér, teplo nezmežká. Vyfoukne se do venkovního prostoru a co tam? Chladit venkovní prostory, to je kumšt.

Takže jsme zpátky u příčin – zpevněné povrchy a špatné hospodaření s vodou.

Můžeme uvažovat o tom, kde ve městě pevné povrchy skutečně potřebujeme, a kde ne. A hlavně o tom, kde je voda – to je klíčové. Většina extrémů je přímo spojená s vodou. Budto je sucha, nebo přívalové deště či lokální záplavy a povodně, kdy řeka vyplavuje obce na ní. Pořád se setkáváme s vodou. Proto vznikl koncept modro-zelené infrastruktury ve městech.

Modrá složka jsou způsoby, jak hospodařit s vodou. Jenom technologická řešení nám moc nepomohou. Je důležité zapojit procesy blízké přírodě. Zelená složka je vegetace. Slovo zeleň nemám ráda, působí to jako neurčitá masa, která si oproti upraveným stavebním prvkům roste a úplně se nedá ovládat. Musíme se vrátit k pochopení, že přírodní složka není ve městě zbytečná, že neslouží jen jako okrašlovací prvek. Ale je úplně klíčová pro to, aby město zůstalo obyvatelné.

Jak chlazení přírodními prvky vlastně funguje?

Zcela zásadní je voda, protože má úplně jedinečné chladicí schopnosti. Žádná jiná běžně dostupná látka tak nefunguje. Voda do svého objemu uloží ohromné množství tepla a její teplota se zvyšuje pomalinku. Ale ještě zásadnější jsou změny skupenství – zejména když se odpařuje, do sebe uloží ještě podstatně větší množství tepla. A navíc voda je dostupná, pořád ještě hodně levná (doslova nám spadne z nebe).

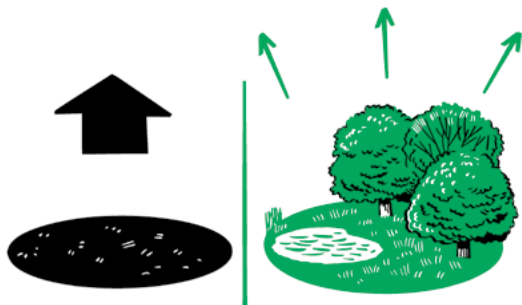
A zpět k rostlinám. Když je jim horko, začnou vodu odpařovat. S vodou si samy hospodaří – potřebují ji k pití i na transport látek, neboli jídlo, a potom na ochlazování svého těla. Aktivní odpařování vody je u rostlin účinnější než u vodních ploch, kde probíhá jen z hladiny.

Odpařování rostlinami závisí na teplotě. Když je méně než 25 stupňů, 30letý javor odpaří třeba 2 litry vody za den. Ale když je horko, odpařuje třeba i 50 nebo 60 litrů. Samozřejmě přitom musí mít k dispozici vodu v dostatečném množství.

To je důvod, proč má smysl mluvit o modro-zelené infrastruktuře – ty dvě složky jsou propojené a vzájemně závislé. Proto se to v kontextu města dává do jednoho slova. Rostliny nefungují bez vody a také voda potřebuje rostliny.

V jakém smyslu potřebuje voda rostliny?

Zelené plochy umožní zasakování, které je na zpevněných plochách problém. A zadruhé kvůli čištění. I ze zpevněných ploch, jako třeba z parkovišť, by voda měla zasakovat aspoň přes **trávník**. Celý půdní profil s kořenovými systémy a organickými látkami totiž funguje jako čistička. Zvládne zachytit jak různé prachové částice, třeba otěry pneumatik a brzdových destiček nebo úkapy benzínu. Toto znečištění se pak nedostane do podzemní vody. Tráva a živá půda je také schopná zachytit některé těžké kovy. ↪ str. 110

Při zasakování je navíc rozdíl mezi běžným pobytovým a lučním trávníkem. Kvetoucí byliny mají delší kořeny, takže umožňují lepší vsakování, luční trávník tak údajně zasakuje až o třetinu více vody než ten běžný.

A jak může zasakování vody ovlivnit město?

Zasakování úplně mění fungování vody ve městě. Pokud srážky nezasakují a všechna dešťová voda se pustí kanálem, během velice krátké doby obrovsky vzroste průtok ve vodních tocích. Prudký průtok často ničí jejich koryta. Navíc většina měst má jednotnou kanalizaci, na které má zbudované tzv. odlehčovací komory. To znamená, že když do kanalizace v jednu chvíli teče příliš mnoho vody, nejde přes čistiřnu, ale dostane se přes tyto komory rovnou do řeky nebo potoka. Tím do vodního toku přitéká nejen voda znečištěná z kontaktu s povrchem, ale ještě přitom vypláchne splašky z kanálu.

Je skvělé, že se řeší kvalita vody z čistíren, zachytávání mikropolutantů apod., ale tyto odlehčovací komory se zatím moc řešit nedaří. Je to o to horší, že klimatická změna přináší více přívalových dešťů. Odlehčovací komory jsou projektované na desetiletý nebo padesátiletý průtok, který ale najednou nastává několikrát do roka!

Pojďme se vrátit k zelené části. Jakou roli mají při chlazení a čištění stromy?

Mají obrovskou výhodu ve své velikosti. Ta je navíc posílena tím, že listy rostou v mnoha vrstvách nad sebou, když se rozloží, má běžný strom plochu jako polovina fotbalového hřiště. A jsou to právě listy, které mají

odpařovací průduchy. Zároveň strom velmi účinně stíní, je to, jako by se naskládalo mnoho vrstev slunečníků nad sebou. Horní listy stíní ty spodnější a tak dále.

A kromě stínění a odpařování vody slouží stromy i pod zemí. Kořeny vytahují vodu z hlubších vrstev, když není dostupná na povrchu, a z vody v půdě látky potřebné ke svému růstu. Vytvářejí tím vhodné podmínky pro život půdních organismů, hub apod.

Můžeme podle vás u stromů mluvit i o symbolickém významu?

Symbolika je důležitá psychologicky. Strom je organismus, který nemáme šanci jen tak zašlápnout. Je mohutný, krásný, majestátní; pokud má vhodné podmínky, žije o stovky let déle než my. Stromy jsou organismy, ke kterým se dá nějak vztahovat.

V městských částech postavených v 19. století najdeme stromy, které jsou mnohem starší než zástavba. To znamená, že spoluvytvářely městskou strukturu, zástavba vznikala kolem nich. To možná člověku někdy nedochází a stromy bere jako takový dodatek ke stavbám.

Potom je věc druhá, praktičtější, totiž že stromy nám poskytují různé ekosystémové služby. Kyslík prostě nevyrobíme, neumíme uměle fotosyntetizovat. Přitom to jsou procesy, na kterých jsme bytostně závislí. A mnoho dalších míň výrazných služeb – tlumí hluk, usazuje se na nich prach, snižují koncentraci přízemního ozonu... A pokud jde o chlazení města, jsou stromy klíčové.

Lze stromy ve městě něčím nahradit? Něčím, co by nás ochlazovalo stejně dobře?

Lze je nahradit částečně. Určitě jsou místa, kde stromy sázet nejde, kvůli ochranným pásmům sítí. Ale to neznamená, že tam nejde sázet nic. Široké chodníky a silnice mohou nahradit **pergoly** s popínávkami, které stíní, nebo **dešťové záhony** (*terénní prohlubeň, kam stéká přebytečná voda – pozn. red.*). Má to i význam pro změnu chování lidí – vedle kvetoucích záhonků nepojeďte jako na dálnici. Lidé jsou ochotni prodloužit si cestu pěšky, jen aby mohli jít po ulici, která je zelená. Mnohem víc se pak také používá pěší doprava.

Je tedy každý jednotlivý strom důležitý? Jinými slovy, má smysl zasadit jeden strom?

Záleží na kontextu. Když na náměstí vysadím tři stromy, má to větší význam, než když někde na zalesněném okraji města vysadím stromů třicet. Z hlediska ekosystémových služeb stromů je tedy důležitá nejen **kvantita**, ale i jejich umístění.

Při výsadbách ve městě je dobré mít na paměti, že stromům ve městě není moc dobře. To, že tam rostou, je od nich ohromná velkorysost, není to pro ně vhodné prostředí. Nemají dost místa, nemají správnou půdu,

str. 99 ↵

str. 52 ↵

str. 19, 69 ↵

pořád je něco utlačuje, musí se vypořádávat s různým znečištěním. Je jim lépe, když se mohou vzájemně podporovat, třeba při proudění větru; jeden strom to sám nemůže ustát. Stromy fungují společensky, mají mykorhizní vazby (*hustá síť vláken hub pod zemí – pozn. red.*) a předávají si informace, podporují se, takže skupina stromů je mnohem odolnější než solitér.

Je tedy potřeba vytvořit podmínky, aby strom vydržel na místě dlouhodobě. Je to hrozná ztráta elánu, peněz i důvěry, když strom po pěti, deseti, dvaceti letech uschne. Stromy přibírají na objemu nejvíce mezi dvaceti a padesáti lety, a až pak začínají pořádně plnit ony ekosystémové služby. Když je strom starý a velký, je nejcennější; když má jak živé, tak odumírající dřevo, pořádné větve atd. Pak to ale ve městech může narážet na bezpečnost, kterou se samozřejmě také musíme zabývat.

Dá se určit, jakou má jednotlivý strom z hlediska ekosystémových služeb hodnotu vyjádřenou v penězích?

Agentura ochrany přírody a krajiny (AOPK) má na webu kalkulačku, která podle velikosti a taxonu spočítá cenu stromu. A to by měl být základ pro náhradní výsadby a následnou péči. Vzrostlá lípa se dostává na cenu mezi 100 a 200 tisíci korun. Kácení a výsadby by se měly víc opírat o tuto **hodnotu**, a ne kalkulovat ve smyslu kus za kus.

Povolování kácení je velmi specifické téma. Dost záleží na místním úředníkovi a jeho přesvědčení a odhodlání. Vybalancování přínosů a společenských požadavků je hrozně důležité. Občas místní obyvatelé hájí stromy, které nemají dlouhodobou perspektivu, a zamezí se tak možnosti nových výsadeb. Problém je tedy i v komunikaci.

U nových výsadeb se často zmiňují kolize se sítěmi technické infrastruktury, že?

Ano, je to častý problém, protože místo ve stávajících ulicích je omezené. Zároveň záleží na místních zvyklostech a ochotě jednotlivých správců sítí vyjít si vsříc. Hodně se přístup proměňuje, síťáři jsou ochotni se posunout z prokořenitelného prostoru stávajících stromů a umísťovat síť pod vozovku, což dříve nepřicházelo v úvahu.

Někde pořád platí nadřazení technické infrastruktury nad stromy. Proto se používá právě slovní spojení modro-zelená infrastruktura, aby bylo jasné, že je to nutná součást měst. Nikdo nepochybuje o nezbytnosti kanalizace nebo elektřiny, ale stromy by si toto postavení zasloužily také.

Jakým způsobem je možné prosadit změnu?

Jak jsem už říkala, na jednu stranu se postupně proměňuje pohled odborníků – spolupráce se správci sítí, s dopravními inženýry, ošetření stromů odbornými arboristy a podobně. Pochopitelně podobně jako u jiných věcí je důležitý dostatek možností a financí. To už se dostáváme k politice. Nejúčinnější způsob, jak stromům poskytnout ochranu, je, když politici pochopí, že jim to přinese body u veřejnosti, že to je veřejný zájem. Politická objednávka je u stromů vysoká, ale bohužel u parkování je zatím ještě vyšší. Parkovacích míst nikdy nejde vybudovat dostatek a při tomto uvažování bude vždy docházet ke kolizi. Ale i tady může kvůli novým podmínkám (ceny benzínu, zvyšující se horko) dojít ke změně.

Radikální změnu vyvolaly třeba covidové lockdowny. V Paříži došlo k velké podpoře cyklistiky. Na většině velkých bulvárů jsou pruhy nově vymezené pro cyklisty, kteří jsou si navíc svých práv ve městě čím dál více vědomi. Úplně se tím mění fungování města. Je to otázka odhodlání a sebedůvěry v rámci plánování a investic, jde o politické změny.

Pokud jde o územní plánování, tak například v Helsinkách počítají tzv. Green Factor, který vyjadřuje poměr zelených ploch a zastavěného

území stejně jako u nás koeficienty zeleně. Nastavený je ale přísněji a je těžší ho obejít. U nás se například u podzemních garáží s nějakou mocností vrstvy zeminy nad sebou tato plocha může započítat do zeleně, ačkoliv se tam žádný déšť nevsákne a ani tam nikdy nevyroste stoletý strom.

Úředníci potřebují nástroje, na jejichž základě by mohli jednotlivá opatření koncepčně vynucovat. Nějaké sice existují, ale těžko se uplatňují; jsme ve fázi hledání. Například v rámci tvorby nového **brněnského územního** plánu byl velký občanský a organizační tlak na nastavení indexu zeleně a zasakování, ale nikdo to nedotáhl do použitelné formy.

Můžete zmínit některé příklady měst, kde se v posledních letech posunulo vnímání stromů?

Z kulturně blízkých měst zmíním Vídeň, která má dlouhodobý plán na omezování tepelného ostrova. Ve vnitřním městě nejde jen o novou výsadbu a ochranu stávajících stromů, ale zahrnuje i opatření typu stínění pergolami a popínavou zelení. Z nové zástavby je známý příklad nové ekologické čtvrti Aspern, města krátkých vzdáleností.

Všichni vzhlížejí ke Stockholmu s jeho strukturálními **substráty**. Experimentují s nimi například i Rakušané v Grazu a ve Vídni, říkají tomu „houbové město“. Jeho podstatou je snaha zachytit maximum vody ze srážek na jeho území a využít zezeň i dešťovou vodu k jeho ochlazení.

Mám moc ráda i projekt v anglickém Sheffieldu, který na hlavní dopravní tepně proměnil polovinu dopravních pruhů na zelené trvalkové zasakovací záhony (*Grey to Green, Nigel Dunnett – pozn. red.*). I tento projekt výrazně změnil chování obyvatel a zvyšuje preferenci chůze. Důležité také je, že v ekonomických propočtech nákladů na výsadbu a údržbu vycházejí záhony v porovnání s kanalizační soustavou dobře.

V České republice je stále skloňovaným problémem nekonceptnost. Mohla byste popsat vaše zkušenosti s praxí v českých městech a obcích? Jak se snaží adaptovat na změnu klimatu a jak se jim to daří?

Musím říci, že v případě měst, kde jsou trochu vizionářští představitelé, ať už úředníci, nebo politici, se hodně věcí daří. Mají vypracované adaptační strategie i klimatické plány. Dělá se řada krásných projektů – zpřírodnění potoků, výsadby záhonů, dešťová jezírka, povodňové parky a podobně. Ve městech, zvláště těch velkých, však chybějí procesy, jak dostat adaptační opatření z teorie do praxe běžných investic rekonstrukcí domů, ulic, chodníků.

Pro mnoho úředníků a projektantů jsou adaptační řešení ještě dost nové téma, tak se učí za pochodu. Obezřetnost je pochopitelná, třeba pokud jde o zasakování vody poblíž staveb a podobně. Problematické je rozdělení mezi mnoho samostatných odborů, na předávání zkušeností a dobrých řešení nemají většinou prostor. Rada měst má dobrovolně vytvořenu pozici městského energetického experta – někde pouze vyplňuje tabulky spotřeb a jinde se mu už daří sestavit zadání městských investic, kde není důležitá pouze cena, ale i kvalita a následné provozní náklady. Podobně by i adaptace měl mít na starosti nějaký adaptační garant, který by měl odpovědnost v celém procesu.

Nastavení podmínek pro koncepční řešení, kde se adaptační prvky nevnímají jako vícenáklad, považuji za důležité. I to se postupně začíná dařit, jak je vidět například na novém pražském Standardu pro stromořadí. Ještě lepší by bylo, kdyby podobný závazný dokument měl zároveň i odbor školství, odbor majetku atd., protože jednotliví lidé z řad úředníků i zadavatelů jsou často velmi ochotní a je škoda, že se nemají legislativně o co opřít. Ale jak říkám, vcelku jsem dost optimistická.

str. 19, 26 ←

str. 17, 49, 72, 77 ←

↳ str. 59, 85

Magdalena Maceková tedy zmínila některé důvody k optimismu. Já se ale poměrně často setkávám i s názorem, že už tak neslavná situace zeleně v našich dvou největších městech se v důsledku jejich nově schvalovaných dokumentů územního plánování ještě zhorší. Architektka a urbanista Ondřeje Nečaského z Kanceláře architekta města Brna (KAM) jsem proto poprosila o co nejhlubší ponor do problematiky zeleně v této moravské metropoli a také o porovnání chystaného brněnského územního plánu s jeho pražským protějškem, tzv. Metropolitním plánem. Zajímalo mě, jestli bude vstřícnější k potřebám obyčejných lidí a omezí trochu více než Praha bezbřehou svobodu developerů.

O ÚZEMNÍM PLÁNOVÁNÍ A JEHO STRUKTUŘE

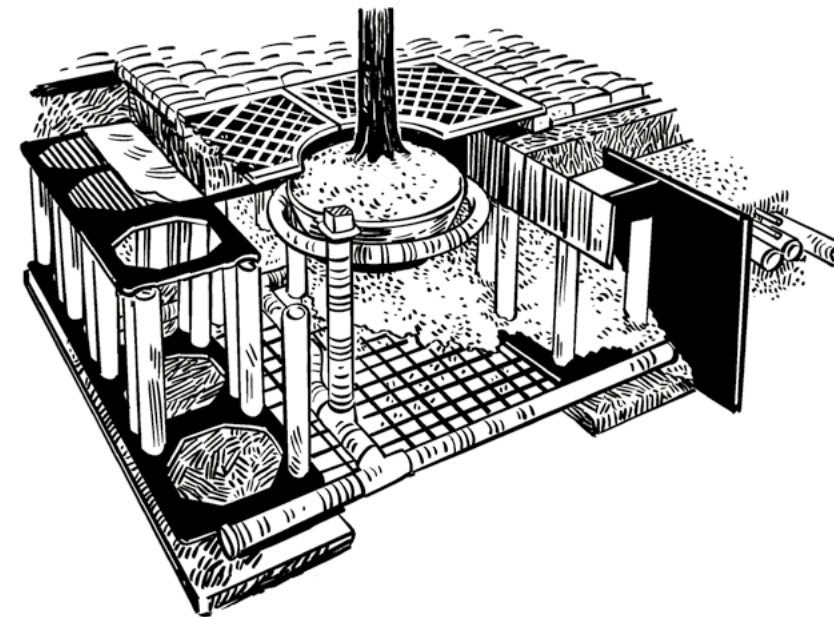
Ondřej Nečaský

Je už v Brně nějaký projekt nového stromořadí, který by pracoval s modro-zelenou infrastrukturou?

str. 15, 49, 72, 77 ↵
str. 52, 72 ↵

Takový projekt v Brně zatím není. Poslední velká rekonstrukce blížící se tomuto typu byl projekt ulice Gorkého nebo potom Dominikánské náměstí v centru města. V obou případech se používal strukturální **substrát** a lokálně i prokořenitelné **buňky**. Výsadba tu ale není navázaná na systém odvodnění, takže nejde o modro-zelený systém.

Problém je v tom, že v Brně funguje několik městských organizací a každá se primárně stará jen o to své: Brněnské komunikace řeší povrchy a komunikace, Brněnské vodárny a kanalizace řeší odvodnění, Veřejná zeleň města Brna se stará o stromy... A byť snaha o vzájemnou koordinaci je, ne vždy to úplně funguje.

To je všudypřítomný problém, na všech úrovních. Co by ho podle vás vyřešilo? Třeba institut nějakého koordinátora?

Problém je hlavně v legislativě. Každá organizace má své zákonné mantinely a jimi se řídí: máme nějaké normy pro pozemní komunikace, pro sítě, pro zeleň... A nejenže nejsou úplně v souladu, ale někdy si přímo odporují.

Typicky norma o prostorovém uspořádání technických sítí versus norma o ochraně stromů při stavebních činnostech. Sama víte, že to bohužel málokdy funguje dohromady. Navíc je norma o technických sítích podpořená hned několika zákony (*energetický zákon č. 458/2000 Sb., zákon o kanalizacích č. 274/2001 Sb., zákon o elektronických komunikacích č. 127/2005 Sb. – pozn. red.*), které stanovují ochranná pásma pro sítě, takže stromy téměř vždy prohrávají. Není tam žádný manévrovací prostor, minimální vzdálenosti jsou zcela striktně dané. Pokud by se správce sítě uvolil, že normu nedodrží, ocitne se na velice tenkém ledě.

Norma o prostorovém uspořádání sítí je nedodržitelná už v souběhu samotných inženýrských sítí, bez ohledu na stromy. Uliční prostor je velmi omezený, a když máte vedle sebe uložit plyn, vodu, kanalizaci, silnoproud, slaboproud a další, tak už často nedokážete dodržet ani normou dané rozestupy. A když tam pak potřebujete dostat ještě prvek modro-zelené nebo jen zelené infrastruktury, je to velký problém.

Je reálné, aby se do legislativy dostal strom jako klimatizační jednotka města, tedy vlastně další inženýrská síť? Aby mohl mít také svoje ochranné pásmo...

Snahy byly už při nedávné novelizaci normy o prostorovém uspořádání technických sítí, například ze strany pražského Institutu plánování a rozvoje (IPR), ale neměly úplně úspěch. Něco málo se povedlo prosadit do novely stavebního zákona: v něm jsou prvky modro-zelené infrastruktury alespoň definovány, což je poměrně důležité. Samo o sobě to ještě nic neznamená, ale třeba v novém brněnském územním plánu je věta, že síť technické infrastruktury a prvky modro-zelené infrastruktury jsou na stejné úrovni. A tato věta právě díky definici ve stavebním zákoně dostává velký význam. Musí se k ní přihlížet, jak u novostaveb, tak u rekonstrukcí.

A je tedy ve stavebním zákoně popsán jako prvek modro-zelené infrastruktury i prokořenitelný prostor stromu?

Ne, to je moc velká podrobnost. Tyto věci se řeší v prováděcích vyhláškách k zákonu.

V Brně má údržbu stromů v kompetenci organizace Veřejná zeleň města Brna, takže na rozdíl od Prahy je péče o městskou zeleň organizačně oddělena od správy komunikací. Je to dobře?

Podle mého názoru je lepší systém v Praze, kdy Technická správa komunikací (TSK) spravuje povrchy i stromy.

V Praze ale byly stromy právě kvůli tomu dlouho upozaděné. Nicméně podle toho, co říká místopředseda představenstva TSK Josef Richtr, se teď možná blýská na lepší časy.

V Brně je to tak, že Veřejná zeleň má na starosti všechna brněnská stromořadí i nejvýznamnější plochy zeleně – na úrovni Lužánek, Špilberku, Denisových sadů, všech významných parků. Ostatní plochy zeleně už jsou ve správě městských částí, přičemž každá městská část si vytváří své vlastní plány a své vlastní koncepce péče o zeleň.

A tyto koncepce jednotlivých městských částí zahrnují kromě plánů péče i obnovu či vznik nových stromořadí?

Spíš ne, pouze výjimečně. Ucelenější koncepci má Brno-Sever, částečně ji mají v Bohunicích nebo v Kohoutovicích, ale není to nic, co by problematiku řešilo komplexně. Existuje poměrně dobrý a hlavně aktualizovaný pasport zeleně, takže je přehled, co se kde dělá. Problém nastává u rekonstrukcí, naposledy například ulice Lesnická. Tam byla část stromořadí pokácena kvůli rekonstrukci tramvajové trati a sítí, ale zákonné limity už pak novou výsadbu v plném rozsahu neumožnily.

To nezní moc pozitivně...

Jak říkám, legislativa je bohužel takto nastavena.

Vznikl kolem toho nějaký občanský odpor?

Nejsem si toho vědom.

Pokud mluvíme obecně, dá se říci, že stromy v rámci uličních stromořadí v Brně spíše přibývají, nebo ubývají?

Ubývají, bohužel. V rámci nařízené náhradní výsadby za pokácené stromy přibývá poměrně velké množství menších plošek zeleně, které ale mohou být překážkou do budoucna. To je příklad ulice Šámalova v Židenicích, kde se má stavět nová ulice a nová čtvrť. Odborem životního prostředí je tam nařízena náhradní výsadba za několik stromů, které byly v přímé kolizi s dopravním řešením, a za odstraňovanou spontánní

vegetaci z přilehlého okolí. Tu přitom tvořil hlavně pajasan, nebyla tedy nijak zvlášť hodnotná. Bylo jí ale tolik, že nařízená náhradní výsadba výrazně převyšuje prostorové kapacity řešeného území. A je poměrně problematické se dohodnout na tom, aby úřad netrval na počtech kusů a souhlasil, že nižší **kvantita** bude kompenzována vyšší kvalitou. Zásadní je, že nová výsadba má potenciál fungovat dlouhodobě. Tedy že návrh bude reflektovat specifické podmínky stanoviště, přizpůsobí jim technologii přípravy stanoviště i samotné výsadby a druh a velikost výpěstku.

Když máme novou ulici, na kterou je možné vysadit cca patnáct stromů, nemůžeme tam namačkat stromů třicet. Pak bychom měli rozestupy neboli spony, které nejsou pro stromořadí dobré. Taková situace se většinou řeší tím, že se hledá jakékoliv zbytkové místo, kam stromy vysadit. Je to nekoncepční a z dlouhodobého hlediska špatné.

Chci zmínit ještě další dva problémy. Jedním je mýtus, že jediný strom, který dnes umí přežít ve městě, je javor **babyka**. Všude se sází babyka; nejen v Brně. Byl bych radši, kdyby město bylo pestřejší, zkoušely se nové sortimenty a nové technologie. Postavit všechno na jednom druhu a jedné technologii je strašně zranitelné. A v případě tak velkého města a tak velkého systému by pak kolaps třeba v podobě nového patogenu mohl být velice bolestivý.

Druhým velkým problémem je špatná úroveň zahradnického řemesla. Málokdo z těch, kdo se starají o zeleň, na to má patřičné vzdělání a zkušenosti. Na vedoucích úrovních ano, teď mám ale na mysli konkrétní pracovníky, kteří chodí do ulic. Je velký problém vůbec někoho kompetentního sehnat, už proto, že tato práce nebývá adekvátně zaplacená.

Kde by tedy měly být tyto věci stanoveny? Plán údržby, její standardy, její metodika?

Pokusím se popsat hierarchii dokumentů. Nejobecnější rovinu řeší územní plán – vymezuje plochy zeleně a plochy ostatní, u kterých dává zeleni nějaký minimální procentuální podíl, a stanovuje, co se na té které ploše může a co se nesmí. Druhá úroveň je územní studie systému sídelní zeleně. V Brně se poprvé dělala v roce 1994 a jmenovala se tenkrát Generel zeleně. Bohužel nebyla nikdy dokončena, zbylo jen torzo a dnes je to dost znát. Některé městské části si potom podobný dokument zpracovaly samy, některé ne; není to jednotné. Úroveň generelu má vyhodnocovat současný stav a udávat směr vývoje, ať už závazně, nebo jako doporučení.

Takže je tam zakreslen ideální stav? Například výsadba stromořadí v ulicích, ve kterých dnes nejsou?

Přesně tak. Je to daleko konkrétnější než v územním plánu. Na úrovni územního plánu i územní studie se pořád bavíme o jednotlivých funkčních plochách. Tedy toto je park ten a ten, mělo by zde být takové zastoupení stromů a takové zastoupení keřů, v takové a takové druhové skladbě. Nebo: tohle je ulice ta a ta, mělo by zde být jednostranné stromořadí nebo oboustranné stromořadí a podobně.

Další úroveň je plán péče, který se od předešlých dvou velmi liší. Týká se už konkrétních vegetačních prvků, jako je trávník, jednotlivý strom, stromořadí atd. Tedy stromořadí X obsahuje Y procent lip a Z procent dubů, je v takovém a takovém zdravotním stavu a měli bychom se o něj starat takovým a takovým způsobem. A bude to stát tolik a tolik korun ročně.

Právě dokončovaný **brněnský územní** plán má nové pojetí zeleně jako takové. Vymezuje ji pouze tam, kde je takzvané v hlavní funkci – typicky třeba park. Naopak zeleň, která je ve funkci doplňkové, například

str. 13, 69 ↵

str. 84, 112 ↵

str. 15, 26 ↵

trávníky, stromy či keře v rámci oploceného areálu školy nebo nemocnice, územní plán už vymezovat nebude, byť je třeba plošně významná. To platí třeba u sídlišť, která mají velké plochy zeleně – ty budou zahrnuty do jedné plochy bydlení, jejíž využití doplňují.

Tam kde je zeleň v hlavní funkci, se vymezují dva druhy: městská zeleň, která je převážně v péči člověka, a krajinná zeleň, kde se předpokládá jakási volnost a převládají tam přírodní procesy.

Jakým způsobem tedy ale ochráníme zeleň, která je tzv. ve funkci doplňkové a nebude už mít v územním plánu zelenou plošku?

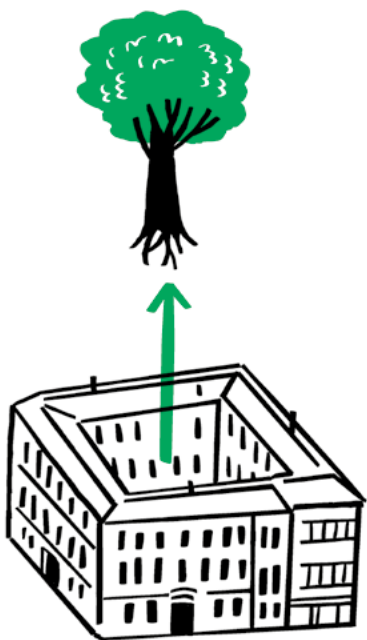
V konkrétních regulativech pro každý funkční útvar (bydlení, komerce, smíšená plocha atd.) jsou předepsané minimální plochy zeleně. Například u bydlení je to v tuto chvíli 30 procent.

Tím se rozumí zeleň na rostlém terénu, nebo se do toho započítává i tzv. zeleň na konstrukci, jako jsou zelené střechy?

V současné době je to nastaveno tak, že zeleň může být i na konstrukci, tedy na úrovni střešní zahrady, ovšem pouze pokud mocnost souvrství umožňuje růst stromu a pouze na úrovni přízemí nebo prvního podlaží. Územní plán zde stanovuje určité koeficienty. Pravidlo minimální plochy zeleně se ale nedodrží stoprocentně, protože potom by každá stavba byla strašně neekonomická a vedlo by to k dalšímu zabírání volné krajiny namísto zastavování uprostřed města.

Můžete prosím v tomto ohledu porovnat brněnský přístup k územnímu plánu a nový územní plán Prahy, tzv. Metropolitní plán?

Pražský Metropolitní plán je od začátku nastavený jinak, ale byl pro nás jakýmsi výchozím bodem. Funkční plochy jsou v Brně řešeny stejně jako v Praze, rozdíl je v jejich velikostech. My vymezujeme jenom úplný základ, například park, bydlení nebo smíšenou plochu. Konkrétně to mohu popsat na příkladu Lužánek, kde má svou barvu park a okolní zástavba je vymezena jako bydlení nebo smíšená plocha. Vnitrobloky, které jsou ve stávajícím plánu zakresleny zeleně, budou v novém územním plánu součástí plochy pro bydlení a regulaci je dána povinnost zachovat 30 procent zeleně.

Takže je to podobný přístup jako v Praze: ty plochy jsou větší než dříve a je tam větší svoboda.

Ano, je tam větší svoboda a zároveň se předpokládá ještě vznik daleko podrobnějších dokumentů, tedy územních studií. V Brně plánujeme čtyři. Už jsem zmínil územní studii systému sídelní zeleně. Na ni bude úzce napojena územní studie modro-zelené infrastruktury. Třetí bude územní studie výškové zonace, která určí, jak vysoké domy lze stavět, tak aby to neohrozilo krajinný ráz. Čtvrtá bude studie brněnské městské památkové rezervace. Současná regulace je značně přísná a podrobná, de facto znamená stavební uzávěru. Je to velice nežádoucí jev, z demografického hlediska Brno v posledních třiceti letech stagnuje, na rozdíl od okolních obcí, kde se populace zvýšila až o 30 procent. A všichni tito lidé dojíždějí do Brna. Z toho vyplývá zátěž v dopravě a další externality, vesměs negativní. Je to důsledek přeregulování území a špatně nastaveného územního plánu.

Předpokládáte tedy, že se tohlelepší, když se bude více stavět ve stabilizovaném území nebo se pro výstavbu otevrou v rámci širšího centra nové lokality?

Povede to k uvolnění, nebude tak velký tlak na zabírání další krajiny. Víte, je to takový obecný obrovský strach z toho, že se celé město vybetonuje. Tak to ale není, právě díky regulacím. Jak těm už platným, tak i budoucím. V budoucím územním plánu jsou navíc regulace zeleně daleko přísnější než v plánu současném, protože ten u ploch, které nejsou zelení primárně, žádný její specifický podíl nepředepisuje. V novém plánu to naopak bude předepsáno všude. Jedinou výjimkou budou plochy veřejné vybavenosti (státní instituce, školy, nemocnice, soudy apod.). Tam se podíl zeleně nestanovuje a předpokládá se, že o tom by město mělo rozhodovat samo a nemělo by v tom být tak striktně regulované.

Ony čtyři územní studie, které jste vyjmenoval, tedy vznikají současně s územním plánem?

Nejlepší by samozřejmě bylo, kdyby existovaly ještě před ním a sloužily jako podklad. Ale vzhledem k tomu, že územní plán vzniká posledních téměř dvacet let, to není možné. Předpokládáme, že územní plán vstoupí v platnost koncem roku 2022 a v roce 2023 nebo 2024 by vstoupily v platnost tyto územní studie. A jejich regulativy budou samozřejmě platit i pro případné budoucí změny územního plánu.

A mohl byste konkrétněji popsat územní studii, která se týká zeleně?

Bude mít dvě části, analytickou a návrhovou, jde o vymezení uceleného systému. Studie bude vycházet ze závazné metodiky Ministerstva pro místní rozvoj ČR na zpracování územních studií systémů sídelní zeleně. Tato metodika pracuje s funkčními plochami hlavními a doplňkovými, které se navzájem překrývají, tj. pokud budu mít bydlení a v doplňkové funkci zeleň, mohu už předepisovat prostorové zastoupení, plošné vymezení atd.

Nerad bych to k něčemu přirovnával a zjednodušoval, ale v podstatě jde o systém ploch, které jsou mezi sebou prostorově, plošně nebo funkčně provázány. Prostorově to znamená, že budu mít jedno stromořadí, druhé stromořadí, třetí stromořadí. Funkčně už je to mozaika, kdy skáчете z kamene na kámen. Důležitým aspektem je propustnost území, která ale není definovaná jako územní systém ekologické stability, a prostorově to nemusí být zeleň na úplně spojitým území.

Proč jsou studie zeleně a studie modro-zelené infrastruktury oddělené? Vždyť jsou to oblasti, které spolu úzce souvisí.

Protože systém modro-zelené infrastruktury nefunguje na kulturně-historické úrovni, kdežto systém sídelní zeleně ano.

Vraťme se ještě ke stromořadím. V Praze byl schválen Standard pro stromořadí, který vznikl v IPR. Připravujete podobný nástroj v Brně?

To je úroveň, která propojuje plány péče s územním plánem. Tedy tu nejnižší, nejvíce specifickou úroveň, s tou nejvyšší, obecnou. Standard pro zeleň nebo stromořadí Brno v tuto chvíli nemá, ale samozřejmě se k němu chceme dopracovat. Jestli budeme přejímat pražský vzor, nebo vytvoříme standard nový, to je ještě otázka daleké budoucnosti. Momentálně v Brně celkem dobře fungují Městské standardy pro kanalizační zařízení, je ale nutné je novelizovat prvky modro-zelené infrastruktury.

Tyto standardy jsou pro městské subjekty zcela závazné. Ne tak pro soukromé firmy, ale většina z nich se jim nakonec také přizpůsobí. Podle standardů se dělá všechno a pro developery by bylo drahé a neefektivní dělat to jinak.

Stromořadí ve městech dnes ovšem spíš ubývá. Je šance, že se to díky vzniku územní studie a standardů zeleně změní, řekněme, v nejbližších deseti letech?

Určitě ano. Tam, kde se staví na zelené louce, to problém není. To je případ územních studií, které jsme u nás v Kanceláři architekta města zpracovávali v posledních dvou letech: nově vznikající čtvrt' Trnitá, Západní Brána a územní studie Bosonohy. Je v nich vypsán konkrétní způsob, jak budou stromořadí založena, jsou tam vymezeny výsadbové pásy, které nesmí být dotčeny sítěmi technické infrastruktury atd.

Měla jsem na mysli spíše vnitřní město.

Tam to vždycky narazí na stávající legislativu a bohužel se obávám, že dokud nedojde k nějaké její změně, bude to spíš horší než lepší.

Existuje v Brně o této problematice nějaká veřejná debata, např. v souvislosti s klimatickou změnou?

Samozřejmě je to obrovské politikum, téma mnoha politických stran a mnoha aktivistických spolků a hnutí. Ale vzhledem k tomu, že KAM je příspěvková organizace, politická témata raději nechávám stranou. Aby byl rozhovor nestranný.

Právě stávající legislativa týkající se zeleně, kterou kritizuje Ondřej Nečaský, se ukázala nejobtížnějším tématem pro tuto publikaci – nebylo jednoduché najít „prostromového“ odborníka ochotného a schopného tuto oblast z gruntu analyzovat. Martin Ander momentálně s asociací Zelený kruh moderuje diskuze týkající se nového stavebního zákona a jeho dopadů na ekologická témata. Dříve působil ve funkci náměstka brněnského primátora a od roku 2018 je vedoucím programu Adapterra v Nadaci Partnerství.

O LEGISLATIVĚ U NÁS A V ZAHRANIČÍ

Martin
Ander

Existuje v ČR nějaká platforma, na které by se odborníci z různých rezortů, ministerstev i úřadů o stromech bavili a snažili se nějak koordinovat zájmy?

Taková platforma u nás neexistuje. Nejčastěji se něco „upeče“ dohodou mezi vodaři, obcemi, Svazem měst a obcí, Sdružením místních samospráv, Sdružením oborů vodovodů a kanalizací atd., aniž by se do toho zapojila odborná veřejnost typu Společnosti pro zahradní a krajinářskou tvorbu, arboristé a další. Prostřednictvím nějakého poslance se to uvede do legislativního procesu a to pak stěžejí může mít za výsledek kvalitní zákonnou normu.

Ondřej Feit ze Společnosti pro zahradní a krajinářskou tvorbu mluví o novém stavebním zákoně (z. č. 283/2021 Sb.) z hlediska stromů jako o úplném pekle.

str. 42 ←

Nový **stavební zákon** ještě letos projde novelou, takže není jasné, co bude skutečností, až nabude účinnosti. Peklo, o kterém mluvil pan Feit, spočívá v tom, že u nových staveb je tam nyní tzv. princip jednoho razítka. Tedy že o všech věcech bude formálně vzato rozhodovat stavební úřad. Ten ale ví o významu stromů v ulicích jen velmi málo. V rámci novelizace se nyní mluví o zavedení jednotného environmentálního stanoviska. To bude sice závazné, ale bohužel bude opět jen podkladem pro stavební úřad při udělování stavebního povolení. Nebude mít statut samostatného povolení a v takové situaci může stavební úřad v některých případech rozhodnout jinak. K ekologickým záležitostem se tedy budou i nadále vyjadřovat kompetentní lidé z odborů životního prostředí, jejich slovo bude ale mít menší váhu, než má teď, kdy jsou sami nejen oním takzvaným dotčeným orgánem státní správy a vydávají závazné stanovisko, ale v řadě případů přímo rozhodují a vydávají povolení. Uvidíme, co přinese praxe. Pozitivní je, že se v zákoně objevila nějaká, byť ne dokonalá, definice modro-zelené infrastruktury.

A s památkovou ochranou je to podobné, že? Také půjde pod stavební úřad.

Přesně tak, to je stejné. V některých věcech je to katastrofa, hlavně ve vztahu k chráněným územím. Protože tam jsou ochránci přírody jediní, kteří brání nějaký charakter těch území. Na druhou stranu třeba památkáři si zvykli zasahovat i do věcí, které nejsou jejich odbornou doménou. Řeknou: „Tady byl vždy tento druh aleje, tak ji tam dejte znovu, úplně stejně.“ A arboristé jim marně vysvětlují, že tyto stromy v současných podmínkách prostě nepřežijí. To znamená, všechno má stinné a světlé stránky. A musím dodat, že i mezi památkáři je řada lidí, kteří tento aspekt chápou a reflektují.

Chystá se nějaký legislativní nástroj, který by donutil místní samosprávy zpracovat dlouhodobé koncepční dokumenty ohledně zeleně ve městech?

Úkol pořizovat koncepční dokumenty pro zeleň už existuje, je zahrnut v Národním akčním plánu adaptace na klimatickou změnu. Zároveň je také v Místní agendě 21, která vychází z dokumentu Organizace spojených národů. Ovšem není to legislativa v pravém slova smyslu; spíše to jsou materiály, které se uplatňují při rozdělování dotací. Ministerstvo řekne: „My vám dáme peníze na adaptační opatření, ale musíte mít zpracovanou adaptační strategii, nějaký základní plán.“ Podobně jako u dotací z evropských fondů je to podmíněno tím, že je projekt součástí integrovaného plánu rozvoje města. Takže města si tyto plány nyní houfně pořizují. Ovšem všechny tyto dokumenty jsou nezávazné.

Měla jsem na mysli něco na úrovni územního nebo regulačního plánu.

U územních plánů vidíme totiž v tom, že veřejná zeleň není povinně vymezenou plochou. Řada měst tento typ funkční plochy v územním plánu zatím má, například Brno, kde je to tradice. Dokonce mají zeleň rozdělenou na typy – parkovou zeleň, zeleň rekreační nebo obecnou, krajinnou zeleň atd. Ale s novým územním plánem se vše změní.

A vůbec největší problém je jinde: automaticky se totiž předpokládá, že zeleň bude součástí všech ploch veřejných prostranství (ve vyhlášce se to označuje názvem komunikace a veřejná prostranství). Řada ploch se takhle vymezí, a když lidé nadávají, že tam není zeleň, dostanou odpověď, že je tam přece zeleň „umožněna“. V praxi se tam ale častokrát objeví nové parkoviště nebo vydlážděná plocha a na stromy už místo nezůstane.

Celá situace plyne z toho, že v zákoně o obcích (z. č. 128/2000 Sb. – pozn. red.) je součástí definice veřejného prostranství i zeleň. Jde o tzv. veřejně přístupné prostory, kde si obce potřebují ulehčit situaci s vyhláškami o pravidlech veřejného pořádku apod. Tohle se bohužel nesmyslně propisuje i do legislativy ke stavebnímu řízení a do územního plánování.

Můžete to vysvětlit na konkrétním příkladu?

My s tím bojujeme u nás v Brně. Třída Kpt. Jaroše je taková klasická ulice, s nádhernou dvouřadou alejí uprostřed. Ale v připravovaném **brněnském územním** plánu to bude veřejné prostranství, u nějž se sice teoreticky počítá s tím, že zeleň zahrnuje, ale prakticky může někdo přijít a udělat z toho parkoviště. Na základě posudku o nebezpečnosti stromů si vyjedná souhlas s vykácením a hotovo. Stromy už se tam nikdy nevrátí, protože se nemáte o co opřít – v územním plánu se stromořadí coby přílišný detail nevyznačují.

Přesně tohle je naprosto nezbytné ošetřit; zeleň musí být v územním plánu specifikována! Není nutné, aby byla přímo zakreslena v mapě – v tom je věcně nedorozumění s územními plánovači. Je jasné, že nemůžeme vyznačovat každý jednotlivý strom. Ale musí tam být explicitně řečeno, že určité druhy veřejného prostranství musí nabízet určitý druh zeleně.

Spíš jsem měla na mysli nějaký regulační plán. Tady se pořád mluví o tom, že se stromy nemohou dát do ulic kvůli sítím. Nestačilo by sítě nějak smysluplně uspořádat k sobě, a to pod vozovku místo pod chodník? Fungovalo by to koncepčně a vědělo by se, že se tam třeba za dvacet let může vysadit alej.

Některá města takové plány mají, právě v Brně se teď pokoušejí o plán rozvoje zeleně formou územní studie, která bude závazná tím, že je zmíněna v novém územním plánu.

Ta studie se po svém dokončení stane zaregistrovaným územně plánovacím podkladem, a tudíž tzv. neopominutelným podkladem pro rozhodování v území. Pokud jde o regulační plán, musím říci, že ve stavebním zákoně je zaveden tak nesmyslně, že se prakticky nedá moc použít.

Tam je problém, že k jeho schválení je potřeba souhlasu každého vlastníka každého pozemku, že?

A to se nikdy nestane, takže žádný regulační plán se vlastně nikdy neschválí. Jako realističtější cesta se dnes jeví zmíněný brněnský nástroj, ona registrovaná územní studie.

U Prahy všichni argumentují příkladem Vídně, protože obě města jsou si historicky i urbanisticky velmi podobná a vídeňský regulační plán je velmi funkční.

Bohužel to srovnání není úplně namístě, protože Vídeň si určuje podobu územního plánu sama. Rakousko jako spolková republika nemá celostátní stavební zákon; kompetence v oblasti územního plánování mají jednotlivé spolkové země. Což je pro město takové velikosti jako Vídeň ideální pozice. U nás takhle možnost prostě není, ačkoliv pro Prahu, Brno a Ostravu by to bylo ideální.

A v dalších městech?

V menších městech na to nemají zkušenosti ani kapacity. Praha má Institut plánování a rozvoje, Brno má Kancelář architekta města Brna. Možná by to snesla ještě úroveň krajských měst, ale dál už asi ne. Bylo by to na velkou debatu, ale ta je teď, co byl schválen nový stavební zákon, stejně asi passé.

A uměli bychom kromě Vídně najít nějaký jiný příklad ze zahraničí, kde to dobře funguje?

Tohle je pořád stejný problém – státy mají odlišná právní prostředí. Občanské zákoníky, správní řády a podobně. Muselo by se měnit obrovské množství zákonů, aby se systém jiného státu dal aplikovat u nás.

Jaká procedura standardně předchází rozhodnutí o povolení či nepovolení kácení?

Musí se rozlišovat, zda jde o subjekt, který má právo kácet na ohlášení, či nikoliv. Pokud ne, je tam standardní řízení a kladou se argumenty na jednu i na druhou stranu. Ale žádné tabulky neexistují. Pokud je pozemek určen k zástavbě, stavebník má prostě v uvozovkách právo tam strom pokácet. Na druhou stranu úřad má zase právo chtít po něm náhradní výsadbu.

V onom druhém případě je to závod s časem. Ten, kdo má právo kácet na ohlášení, musí každou akci ohlásit minimálně patnáct dní předem. Úřad má při pochybnostech možnost kácení zastavit a zahájit správní řízení, tak jako v prvním případě. Problémem je, že když správce sítí tu lhůtu patnáctidenního předstihu před zahájením kácení nedodrží, úřad už nemá dost času reagovat. A za nedodržení lhůty ohlášení nejsou žádné citelné sankce. Takže v praxi se kácení často oznamuje dva dny předem, aby úřad správní řízení zahájit nestihl. Kapacita úředníků je navíc omezená, valí se na ně jedno oznámení za druhým. Stává se, že než se dostanou k osobní návštěvě místa, patnáct dní je pryč. A pokud není, je potřeba ještě také osobní odvaha – ne každému se chce jít do konfliktu se sítářem. Navíc pokud nedojde ke správnímu řízení, nelze požadovat ani náhradní výsadbu, ani finanční kompenzaci.

Kdo má tedy právo kácet na ohlášení?

Jsou to právě správci různých technických sítí. V několika zákonech (*energetický zákon č. 458/2000 Sb., zákon o kanalizacích č. 274/2001 Sb., zákon o elektronických komunikacích č. 127/2005 Sb. – pozn. red.*) jsou vymezena ochranná pásma, na jejichž základě má správce sítí určitá práva. Například na základě zákona o ochraně přírody a krajiny (*zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb. – pozn. red.*) může správce sítí kácet stromy na základě pouhého oznámení. Kvůli veškerému podzemnímu i nadzemnímu vedení – elektřiny, plynu, kabelových rozvodů, optických kabelů a podobně – mohou jít stromy k zemi bez jakéhokoliv prověřování. Navíc jsme svědky opakovaných pokusů zařadit do tohoto výčtu další a další subjekty. Zatím se alespoň tomu daří zabránit.

Jakou má občan šanci dozvědět se, že kácení bylo ohlášeno a zda úřad zahájil správní řízení?

V podstatě žádnou, bohužel. Pokud vím, tak třeba v Německu nebo Nizozemsku bývá cedulka přímo na kmeni stromu a je tam pak vždycky ještě nějaké lokální setkání občanů, kde úředník vysvětlí, proč se ten strom bude kácet. Buduje se důvěra. To u nás naprosto chybí.

Který zákon upravuje definice režimů pro kácení dřevin?

Je to popsáno v paragrafu 8 zákona o ochraně přírody a krajiny.

Co má udělat občan, když chce na veřejném prostranství strom vysadit?

To je poměrně obtížné. Musí se předně domluvit s majitelem pozemku, protože každý strom je součástí pozemku a je potřeba souhlas majitele. Zároveň je třeba místo vybírat tak, aby strom měl i v dospělosti dostatečný prostor jak pro korunu, tak pro kořeny pod zemí. A to vůbec není snadné ve městě odhadnout, pokud člověk nemá přístup k mapám sítí apod. Já bych tu otázku raději otočil: jak má občan tlačit na město, aby vysazovalo stromy? Město na to má dostatek informací a kompetencí a výsadba stromů v ulicích je ve veřejném zájmu.

Na jiném místě této publikace je rozhovor s umělcem Dominikem Langem, který v roce 2008 zasadil několik lísek na veřejné ulici. Ubylo několik parkovacích míst a bylo to posvěcené od úřadu Prahy 7. Dnes jsou to krásné stromy a ulice je velmi příjemná. Vy říkáte, že je lepší se do toho nemontovat, ale v takovém případě by tam dodnes parkovala auta.

Já tomu rozumím. Na druhou stranu si lidé ne vždy uvědomují, že o stromy, které zasadí, se pak také musí někdo starat. Obnáší to nejen zalévání, péči o bezprostřední okolí stromu, ale i odborné arboristické péstební zásahy. Na to nemá běžný občan zkušenosti. Sázet se musí ve správném období, ne například před velkými suchy apod. Nechci říkat striktní ne, ale je s tím spojena opravdu velká zodpovědnost. Navíc z našich zákonů vyplývá, že vlastník pozemku, v našem případě obec nebo město, rozhoduje, jaký strom na pozemku bude a jak se o něj bude pečovat. Když na cizím pozemku někdo zasadí strom bez jeho souhlasu, má vlastník právo ten strom vytrhnout, vykácet. Je tedy nutné domluvit se s městským úřadem nejen na sázení, ale i na plánu následné péče, guerilla se v případě stromů většinou neosvědčí. Vážím si všech případů, kdy to dobře dopadlo, ale na druhou stranu bych mohl jmenovat spoustu příkladů, kde se to nepovedlo.

Je podle vás reálné, aby stromořadí ve městech byla zákonem chápána na stejné úrovni jako inženýrské sítě?

Jsou na to různé názory. Já si myslím, že by uliční stromořadí stejnou úroveň ochrany jako technické sítě mít měla. Myslí si to nejspíš většina lidí, ale někteří to pokládají za nereálné. Úředníci pražského magistrátu mi tvrdili, že mají od politiků signál, že je zbytečné se o to pokoušet. Ale překvapilo mě, že si to asi myslí i někteří arboristé. Nebo se domnívají, že to není až tak potřeba. Myslím, že podceňují symbolickou rovinu. Právě proto, že stromy nemají svá ochranná pásma, nejednají síťáři s arboristy a krajinnými architekty jako s rovnocennými partnery. Dokud zeleň nebude mít ochranné pásmo, jako mají sítě, nic se nezmění a zůstane u toho: „Vy nemáte ochranné pásmo, tak nechte nás, co ho máme, rozhodnout a pak se podíváme na to, jestli by tam zbylo nějaké místo pro stromy...“

Jaký půdorys spolupráce a tolerance mezi provozovateli sítí a těmi, kteří prosazují více stromů v ulicích, byste viděl jako funkční?

Nejprve chci říct, že u náhradní výsadby za pokácené stromy vidím jeden velký problém: že stromy mizí z míst, kde je potřebujeme, a vysazují se náhradou tam, kde až tak potřeba nejsou.

Žádoucí je dohoda alespoň v takovémto duchu: „Dobře, my vám budeme vycházet vstříc, pokud jde o opravdu nezbytné kácení v ochranných pásmech (například při poruchách, revizích apod.), a případně i v tom, že provedení náhradní výsadby nebudete platit vy, ale město. Ale vy zase musíte ustoupit v tom, že strpíte stromy v ochranných pásmech, a zvláště pak ty, které tam už rostou, i když jsou tam sítě. A začnete brát vážně možnost přeložení sítí kvůli stromům.“ Tohle je zhruba přístup, který bych považoval za realisticky prosaditelný. A dohodu je potřeba dotáhnout i legislativně.

